

גליון נושא: 'מצלמות אבטחה בשבת'

בס"ד, יום ג' לפרשת חוקת, כ"ט סיון תשע"ו. דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות מסכת פסחים דף כה: לעורך לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.
לע"נ הרבנית הצדקנית **יעל בת יפה ג'מילה ע"ה** – אשת חבר להג"ר **שלום כהן שליט"א**.
לרפואת מנחם בן עמנואל בתושח"י, לרפואת דינה שמחה בת דבורה בתושח"י.

לא אפשר ולא קמכון

מבואר בגמ' (פסחים דף כה:): שיש מחלוקת בין שני לישנות הגמ' מה הדין בלא אפשר ולא קמכון. סוף דבר יוצא - בלא אפשר ולא קמכון, מותר ליהנות מעבודה זרה רק לדעת ר' שמעון ולא לדעת ר' יהודה, ולחד לישנא גם אליבא דר' יהודה.

והקשו הראשונים מדוע אסור להתרפאות בע"ז למרות שיש סכנת נפשות, והרי אי אפשר ולא קמכון מותר. ותירץ הר"ן (חולין דף לב. מדפי הרי"ף) וכפי שביאר הפנ"י את דבריו, דכל ההיתר הוא רק בהנאה הבאה לו לאדם ממילא כלומר כשהוא אינו הולך ולוקח את ההנאה בגופו אלא הולך לדרכו ופוגע בו ריח על ידי זה. אבל אם הולך ולוקח את הע"ז להתרפאות אסור.

ומדויק לשון הגמ' הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו, כלומר שהוא אינו עושה מעשה ליקח את ההנאה אלא בדרכו פוגע ממילא בהנאה. ושאינו מגורר אדם ספסל וכו' שעושה מעשה בפועל ומשא"כ הכא.

1. הוכחת הגרי"ש אלישיב

מכאן הוכיח הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשיעורו היומי ('הערות' למסכת פסחים דף כה:), שיש להביא מכאן סניף להתיר, ללכת בשבת במקום שיש מצלמה המצלמת אותו בכל רגע. וזה שכיח במקומות רבים בפתחי חנויות שבפתחם מותקנות מצלמות המופעלים אף בשבת ומצלמים את כל העוברים ושבים, וכאשר הוא בא לעבור שם אף שודאי שהמצלמות יקלטו אותו, אין כאן איסור משום שהוא הלך לדרכו ולא איכפת ליה במה שהם משתמשים בו ומצלמים אותו ללא צורך בשבילו שאין כאן מעשה שלו ואינו מעשה איסור.

והוסיף הגרי"ש שאין להקל תמיד על פי זה מאחר שאינו מוסכם על כל הראשונים כאן, כי הרי יש אומרים שגם כשאין עושה מעשה אסור.

פסיק רישא: עוד יש להדגיש, שהרי המצלמות הם בגדר פסיק רישא, כי יודע בודאות שאם הולך ברחוב הוא מצולם, ונמצא שתלוי זה במחלוקת תוס' והר"ן האם חל על זה ההיתר של לא אפשר ולא קמכון. לדעת התוס' הסוגיא עוסקת באופן שאינו פסיק רישא, אך אם זה פסיק רישא אסור, ואין בזה ההיתר של לא אפשר ולא קמכון. ורק לדעת הר"ן (חולין דף לב. מדפי הרי"ף) אפילו בפסיק רישא מותר בלא אפשר ולא קמכון. משום שהאיסור בא מאיליו בלא מעשה איסור מצידו (ש.י.). ואע"פ שהר"ן מדבר כלפי איסורי הנאה, אבל בשבת זה איסור של מלאכה, מ"מ ההיתר של הר"ן איירי כשאין מעשה איסור, וגם כלפי שבת לא חשיב מעשה כמו שייסד הגרי"ש (י.ש.ק.).

אי אפשר: והנה זה ברור ללכת לבית כנסת או לביקור אצל קרובים מוגדר כצורך. והאיסור ללכת ברחוב כשיש שם מצלמה ולא ניחא ליה, הוא בגדר של אי אפשר, שהרי בכל האופנים שמובא בגמ' יש לו אפשרות טכנית רק שהוא יותר קשה לו. לדעת התוס' אם יש לו צורך גדול כבר חשיב אי אפשר. והמהר"מ חלאווה מקיל יותר בהגדרה, שמספיק שצד האיסור הוא יותר קרוב אפילו מעט, מהאופן המותר, שכבר חשיב זה אי אפשר.

פנינים

עדיף לא לדעת!

יוסיף דעת יוסיף מכאוב: הנה מבואר באורחות שבת (פט"ו סעיף לה), שלכו"ע אם אינו יודע מהמצלמות, מותר. ומספרים באי בית הגרי"ש (מ.ד.ל.) שכמה פעמים אמר הגרי"ש **אלישיב** זצ"ל שעדיף שלא יפרסמו שיש מצלמות בדרך 'לכותל המערבי', כי כך ההולכים בלאו הכי הם בגדר מתעסק, שהרי אינם יודעים שבכך מצטלמים.

ושמעתי מהגרי"א **כהן** שליט"א כלפי שכנים של בית עסק, שעדיף לא להודיע לשכנים, כי בלאו הכי אי אפשר לבטל את זה כי אם לא יפעל בשבת הגנבים גם ישמעו מזה ויבואו בשבת. ולכן עדיף שלא לומר לשכנים ומותר להם מדין מתעסק. יש אומרים שיגיד לשכנים שבשבת זה לא עובד ואף שאינו אמת וממילא לשכנים זה יחשב מתעסק. יש ישיבות שבגלל הגניבות התקינו מצלמות ואומרים שבשבת זה מכובה כאשר בפועל הוא דלוק גם בשבת.

מאיך יש רבנים שמורים, שבשבת צריך לכבות את המצלמות ולא לעשות פרסום מזה, כדי שהגנבים לא יבואו לגנוב בשבת. וזה נוגע גם לאותם בתי כנסת שהתקינו מצלמות בבית כנסת או בלובי בכניסה.

יש יהודי בירושלים **תלמיד חכם מופלג** שליט"א, שמחמיר לא לעבור בשבת ליד מקום שיש מצלמה, וכמובן שאינו הולך 'לכותל המערבי' בשבת. פעם באו אליו שני צורבים בטענה שבמסלול שכבר מצא כדי ללכת מביתו לבית הכנסת הסמוך גם יש מצלמות. עוד בטרם סיימו את דבריהם עיכב בעדש בשני ידיו, ואמר להם, אל תגידו לי, כרגע לפני שאתם מודיעים לי אני בגדר מתעסק. וכי מה אתם רוצים, שכל השבת אני יהיה ספון וסגור בבית!?!

דעת הגרי"ש: באי בית הגרי"ש (מ.ד.ל.) מסכמים את דעתו בעניין, שבכל אופן אין זה איסור דאורייתא כי אין זה דרך כתיבה. ואם אין התמונה מופיע על גבי מסך בשעת הצילום מותר לכתחילה [למרות שהתמונות נשמרות בזכרון המחשב, כיון שזכרון וירטואלי של מחשב אינו נחשב כתיבה], בתנאי שלא ניחא ליה, כגון בחנויות. (ואם ניח"ל יש לדון). ואם יש מסך שהצילום עולה מיד כפי שמצוי במצלמות אבטחה שהתמונה עולה במסכי ה'מוקד חירום', וכן בודיאו בכניסה לבנין, בזה חמור יותר שיש כאן כתיבה, וכל ההיתר זה רק מצד כתב שאינו מתקיים ולכן אינו לכתחילה, ויש להחמיר בתורת חומרא. ובכותל דניחא ליה שבכך נמנעים פיגועים יש להחמיר מדינא. אולם עדיין אין לומר שזה איסור גמור מעיקר הדין, כי עדיין היה חוכך בדעתו אולי נאמר כסברת ה'שבט הלוי', שזה לא נחשב כלל מעשה של האדם ההולך ברחוב.

3. שכונת גאולה בירושלים

שואל אברך: אני גר בשכונת גאולה בירושלים, ויש בכל האיזור מצלמות ומערכות אבטחה של החנויות נגד גנבים המצלמות ומקליטות ושומרות את התמונות לפחות 14 יום. הן לא זזות ולא נדלק שום אור. אין פה בעיה של ביטחון על עסקי נפשות, ויש רק גניבות קטנות של רכוש. כעת השאלה, כאשר אני יוצא לבית כנסת בשבת האם יש בזה חשש איסור, האם מותר לי להיות מצולם בשבת?

הפעיל מערב שבת: נדון זה קיים גם לגבי לענין להפעיל את המצלמות מערב שבת. ברגע שנכריע כלפי העובר עד כמה מתייחס אליו הצילום, ממילא נדע גם דינו של האדם שהפעיל את המצלמות מערב שבת. לדעות האוסרים לעבור, המפעיל עובר באיסור של 'לפני עור'. אך לדעת המקילים לעבור, מותר גם להפעיל את המצלמה מערב שבת, ואין בזה חשש לפני עור (י.ג.). [זה ודאי שאם אין בכך צורך רב, יש לנתק את המצלמות לפני שבת. הואיל ולא יצאנו מידי כמה ספקות, שהרי כידוע יש הרבה שצידדו לאיסור את ההליכה במצלמות, ויש דגמי מצלמות שיתכן שאסורים לכו"ע, אולם עדיין יש להגדיר מהו עיקר הדין בזה].

אפשר לכבות: שאלה דומה לזו נידונה רבות בדברי הפוסקים בנוגע למצלמות אבטחה שהוקמו בעיר העתיקה. אולם שם עיקר הפולמוס האם זה נחשב פסיק רישא דניחא ליה, כי הסיבה שהוא רגוע בצעידתו לתפילה בכותל המערבי הוא בגלל שעל ידי המצלמה אפשר לנטרל בזמן אמת את המחבלים רח"ל (אי"ה יובא בהרחבה בגיליון הבא). אבל כאשר עובר ב'גאולה' אין זה ניחא ליה, כי הרי גם בלי המצלמות הוא היה הולך שם, ואם היו שואלים אותו האם לכבות את המצלמות, הוא היה עונה 'תכבו'. ואדרבה ניחא ליה, שיכבו את כל המצלמות כדי שלא יכשל בחשש איסור. וזה ברור שניחא ליה צריך לדון האם חפץ בתועלת או לא, אבל מה שלא ניחא ליה בגלל האיסור ודאי הוא בגדר ניחא ליה כי מצד המעשה עצמו חפץ בו, ויש לזה סמך בדברי התוס' (פסחים דף כו: ד"ה עלה) כלפי עול של פרה אדומה.

חיישן: בנוסף יש כמה סוגים של מצלמות שונות שיתכן שיש בהם בעיה לכל הדעות. כגון סוג המצלמות שכאשר אדם עובר מודלקת נורה אינפרא אדום, שיש בזה חשש של מבעיר. וכן מצוי בהרבה מסוגי המצלמות, שלא שומר את התמונות בזכרון המחשב אם אין תנועה, ויש חיישן שתפקידו להרגיש שיש תנועה בשטח, ורק אז הוא אוגר את התמונות במחשב. כלומר הנכנס לאיזור המצלמה, מוסיף פעולה שלא היתה, ויש לברר אצל המומחים האם לצורך כך מופעל מעגל חשמלי. הרבה חנויות התקינו מערכת מצלמות אלו ב'מצב שבת', שזה מצלם ואוגר את התמונות רצוף, (ומוחק את כל התמונות אחת לתקופה כפי שנקבע על ידי המשתמש, כגון כעבור 14 יום, וקיים גם אפשרות שלא ימחק כלל).

4. דעת האוסרים

הגרד"א מורגנשטרן שליט"א דן בשיעורו שיש בזה חשש של 4 מלאכות דאורייתא. בין החששות: כותב, מכה בפטיש, בונה (לדעת החזו"א שסגירת מעגל חשמלי נחשב בונה, וגם כאן הוא סוגר מעגל חשמלי), ומתקן מנא. ולמעשה דעתו שבכל המקומות אפשר להקל כי הוי פסיק רישא דלא ניחא ליה אבל בכותל המערבי וכדומה שניחא ליה אסור. ודעת הגר"א **נבנצל שליט"א** שכל חשש האיסור הוא רק משום מתקן מנא, שכן יוצר כעת תמונה, וכן יתכן 'תיקון מנא' כלפי הנתונים שהוזנו במחשב, כמו שכל אחד מבין שאסור להכניס שירים לנגן בשבת כי זה חשיב מתקן מנא, כי מביאים לידי תכלית את הזכרון של הנגן (עיין בארחות שבת שדן על זה), אך למעשה דעתו שגם 'בכותל המערבי' מותר. כי לא חשיב ניחא ליה מכמה טעמים.

האוסרים: כידוע הגרי"ש **אלישיב זצ"ל** צידד שזה נחשב כותב, בספר 'משנת אי"ש' מסופר - פעם אחת כאשר נפגשו הגרי"ש **אלישיב זצ"ל** וחתנו הגר"ח **קניבסקי שליט"א**, נסובה השיחה אודות המצלמות בדרך 'לכותל המערבי', ונחלקו האם זה נקרא כותב או לא כיון שאינו דרך כתיבה הגרי"ש טען שזה חשיב כותב שלא כדרך ואולי הוי כדרך, אינו בגדר מתעסק כי כך דרך פעולתו. ואילו הגר"ח צידד שאין זה דרך כתיבה.

הגר"מ גרוס שליט"א סובר שאסור לעבור כאשר המצלמה פועלת, ומעשה שהיה שהורה ל'רשת בר כל' לסלק את המצלמות הסמוכות לשיבת 'אורחות תורה'. אולם ביחס למחלבות שיש שם מצלמות כדי שיוכלו לעקוב שלא נחלבים בשבת על ידי ישראל הורה שכלפי זה יש לסמוך על שיטות המקילים, כיון שהיהודים שנמצאים שם הם מומרים, ולא צריך לדקדק עליהם בחומרות (י.ג.).

5. דעת המתירים

אין לאן לברוח...

בכל העולם: למעשה, אי אפשר להמלט מבעיה זו, המציאות היא שבכל העולם מותקנים מצלמות. ומי שרוצה להחמיר לא יכול לצאת מביתו במהלך כל השבת. לשם דוגמה נתמקד בעיר ירושלים, יודעי דבר (א.א.) מציינים, שבירושלים מותקנים מצלמות כמעט בכל מקום בולט בעיר, על ידי גורמים שונים. ואכן רוב הפיגועים, מתועדים במצלמות האבטחה השונים. [גם בעיר התורה 'בני ברק', כמעט כל העיר מכוסה במצלמות].

מטעמי בטחון הותקנו מצלמות, הפרוסות בכל איזור העיר העתיקה והכותל המערבי (מבט 2000). כך גם מותקנים מאות מצלמות אבטחה בכל הצמתים המרכזיים ובמוקדים שונים, בדגש על האיזורים הרגישים. כך גם מוסרט כל תוואי קו 'הרכבת הקלה'. בנוסף יש את המצלמות בכבישים, לפיקוח על הרכבים הנוסעים ('טסים') בכבישים.

פרטי: יש גם אלפי מצלמות, המותקנים באופן פרטי למניעת גניבות ונזקים: על-ידי חנויות, צינג'ים ובנקים, מוסדות ציבור, בתי חולים, בתי מלון, אולמות, וכדומה. כידוע הרבה אנשים אמידים, מתקינים מצלמות אבטחה בכניסה לביתם, או וידיאו בלובי לראות מי חפץ להכנס.

מלמלה: בנוסף מופעלים ברחבי ירושלים עשרות 'מצלמות על', המסוגלות לצלם במרחב הראיה שלהם כל רחוב ובית. הם קולטות כל איש, מכונית, חצר, וכל עצם שהוא. ויש מהם שיכולות לצלם גם בתוך בתים פרטיים (מה טובו אהליך יעקב?). ועוד לא דברנו על הלווינים שיש לכל מדינה ומדינה, המטיילים במרחבים האין סופיים של היקום, ויש לווינים שיכולות לצלם את הפנים של כל אדם הצועד לתומו ברחוב, ואם נאסור זאת לא שבת חיי לכל ברי'ה. וכי נשב ונסתגר בתוך הבית כל השבת?! ועוד שזה חומרא שמביא לידי קולא, שיפסיד תפילה במנין, ולא יוכל ללכת ללמוד בבית הכנסת וכו' (י.ז.ו.).

שעת הדחק: הרבה רבנים מורים שמציאות מורכבת מוגדרת כשעת הדחק, ולכן יש לסמוך על שיטות המקילים, שהרי לדעת הרבה מגדולי הפוסקים מותר ההליכה לפני המצלמות כפי שהובא בפנים. וכן שמעתי מהג"ר אריה צבי רוטנברג שליט"א, שודאי עצם הנדון נתון לגדולי הדור. אולם למעשה המציאות הוא, שאין אפשרות להזהר בזה, כי כל תקופה נוספים מצלמות בעוד מקומות, לכן אפשר לכתחילה לסמוך על המקילים. וכן שמעתי מהג"ר אברהם דברמדיקר שליט"א, שלמעשה העולם הולך במקומות שיש מצלמות כי אין ברירה אחרת. וגם מצד ההלכה ניתן לסמוך על דברי הרב ואזנר שאין בזה שם מלאכה כלל.

סברא נוספת שמעתי מהג"ר יצחק איזיק סילבר שליט"א, שמכיון שאי אפשר ללכת ברחוב באופן אחר, שוב נוכל לומר על כך 'היינו רביתיהו'. כעין שמצינו שהאוכל ענב לא נחשב סוחט, כי כך דרך אכילתו. כך ההולך ברחוב לא נחשב כותב, כי כך דרך הליכתו. ואמר רב העיר אלעד מהג"ר שלמה זלמן גרוסמן שליט"א, שמכיון שיש דעות שמתירים, לכן הוא לא יכול לעכב על העיריה, מלהפעיל את המצלמות בשבת (מ.ז.).

כלפי הכותל ושאר מקומות שניחא ליה במצלמות מטעמי בטחון, הדבר יותר חמור לשיטת כמה פוסקים, וגם בזה העולם מיקל, משום שזה גדר של שעת הדחק. ויבואר אי"ה בגיליון הבא. ❖

המתירים: דעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל להתיר (במכתב שנד' בסוף ארחות שבת ח"א עמ' תקיג, ושוב נד' גם בשבט הלוי ח"י סי' קס), וכן דעת הגר"ר זלמן נחמיה גולדברג שליט"א (הו"ד בעטרת שלמה, כרך ו, עמ' נז) להתיר, וכתב שם בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל שכבר התיר עניין זה, וכן דעת הרב עובדיה יוסף זצ"ל (יביע אומר, ח"ט, סימן לה) להתיר. וכן מטו משמיה דהגר"נ קרליץ שליט"א שהוא מתיר ללכת במקום בו יש מצלמות, כיון שאינו מעוניין להצטלם.

6. הדין למעשה מספר 'ארחות שבת'

סיכום: נושא זה רחב מאוד ונאמר בו כמה צדדים להחמיר, וכמה צדדים להקל, ונצטט בזאת סיכום הדברים כפי שכתב בספר "ארחות שבת" (פרק ט"ו) אות לה הערה נה, פרק כ"ו, כז), כאשר האדם עובר בשבת ליד מצלמה עם עין אלקטרונית הקולטת את צורתו ותמונתו, והאדם עצמו אינו מתכוון כלל להקרנת תמונתו על גבי המסך, הדבר מותר, וההיתר הוא גם כאשר נעשים רישומים בני קיימא במערכת הזכרון של המחשבים והמצלמות, וניתן לראות בהם את ההסטרות והתמונות בכל זמן. אך כאשר האדם מתכוון שתמונתו תיראה על גבי המסך, ישנם כמה מגדולי ההוראה שאסרו וישנם כמה מגדולי ההוראה שהתירו, אולם כשהתמונה נקלטת בזכרון המכשיר והאדם רוצה שתמונתו תיראה על גבי המסך (אף שאינו רוצה שהתמונה תישמר בזכרון), הדבר אסור.

מלאכת כותב: יש לדון אם יש בזה חשש מלאכת כותב שהרי ע"י כניסתו למקום זה משתנה התמונה המוקרנת ע"ג

המסך, וכאילו האדם עצמו משנה את התמונה שעל גבי המסך ואין זה גרמא אלא מעשה בידיים. ויש לדון: א האם כתב על גבי מסך חשיב כתב וציור לענין מלאכת כותב בשבת, כיון שדעת בנ"א דנה זאת ככותב ואין זה דומה לאדם העומד לפני המראה. או דלמא אין זה בגדר כתב שאין כאן ממשות של כתב רק הקרנת צורת האות או התמונה על גבי המסך והקרנה זו מסתלקת בקל בלי להשאיר שום רישום, והרי זה כשיקוף תמונה במראה.

ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א, דהוי כותב רק מדברנו [הגר"ש אלישיב נוקט דהוי דרבנן משום דאין דרכו של אדם לכתוב על ידי עמידה מול המצלמה. והגר"נ קרליץ שליט"א נוקט דחשיב כתב שאינו מתקיים כיון שאין רגילות לקיים את התמונה הזאת לזמן ממושך וקיל טפי מכתב שע"ג צידי הדפים שכתב החזו"א סי' ס"א דחשיב כתב שאינו מתקיים כיון שהספר עומד להפתח ולהסגר ובספר נשמת אברהם (א"ח סי' ש"מ) מביא בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל שדעתו שכתב שע"ג מסך של מוניטור הוי כתב דרבנן ולא כתב גמור.

ב. והנה לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל גם אם נחשב כתב, אם אין דעת האדם נתונה על כך ולא איכפת לו בזה כלל וצילום תמונתו נעשה ממילא, אין זה נחשב כלל מלאכת מחשבת בשבת. ואפשר להקל בשעת הצורך כגון לבקר קרוב בבית החולים, מחמת סברא זו. וכן דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל בתשובה הנדפסת בסוף הספר ארחות שבת. אולם בספר חוט שני להגר"נ קרליץ שליט"א אסר בזה בכל גווני.

אך סברא זו אינה קיימת במקרה שהאדם גורם בכוונה שתמונתו תיראה במסך וכגון בבנין שאין אפשרות להכנס בלי שתיראה תמונתו ע"ג מסך ואז פותח לו השוער את הדלת שדעת הגר"ש אלישיב לאסור זאת, ובספר בצל החכמה להג"ר בצלאל שטרן זצ"ל (ח"ו סי' ס"ה) היקל בזה, וסובר שהתמונה שעל גבי המסך אינה ציור כלל, אלא היא כתמונת האדם המשתקפת במראה. וכן היקל בזה הגר"מ שטרנבוך שליט"א (בתשובותיו ח"ב סי' קפ"ט).

וכל הנ"ל הוא לענין מלאכת כותב אך מלבד זה יש לדון גם לענין מלאכת בונה משום השינויים בזרמי החשמל הנפעלים מחמת התמונה הנקלטת במצלמה אמנם לפי המתירים מחמת הסברא הנ"ל באות ב' היתר זה מהני גם לשאלה זו של שינויי זרם החשמל.

עד כאן הציטוט מספר ארחות שבת.

7. פסיק רישא

פסיק רישא דלא ניחא ליה: הצילום הוא בגדר פסיק רישא דלא ניחא ליה, כי אברך זה אינו מעוניין בצילום ובהקלטת עצמו במצלמה, ורק בעל הבית מעוניין בכך במקרים של גנבים וכדומה. אך טעם זה כשלעצמו אינו מספיק, כי כידוע נחלקו ראשונים בדין פסיק רישא דלא ניחא ליה, לדעת הערוך מותר, אך לדעת התוס' (כתובות דף ו) אסור, ובשו"ע (או"ח שכ, יח) סיים: "והעולם נוהגים היתר, ויש ללמד עליהם זכות... ויש לגמגם בה, וטוב להנהיגם שלא יהא כלי תחת החבית בשעה שפוקקים הנקב", והכריע המשנ"ב (ס"ק נה) בשם הט"ז, וקשה לסמוך על כך להלכה.

8. אינו מלאכה!

לאו שמיה מלאכה: לדעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (במכתב שנד' בסוף ארחות שבת ח"א עמ' תקיג, ושוב נד' גם בשבט הלוי ח"י סי' קס) מותר בהחלט בכל האופנים. דאם אין אדם עושה שום פעולה של מלאכה דרך מעשה, רק עומד והולך כדרכו, וע"ז גם בלי דעתו וכוונתו נעשית יצירת מעשה מאליה, אין בזה עכ"פ מלאכה דאורייתא, כי התורה אסרה מלאכת מחשבת, דהיינו פעולת מעשה ומחשבת, ולא מצינו כזה בל"ט מלאכות ותולדותיהם דמשכן, ואינו דומה כמובן למלאכה גרועה, ע"ד שכתבו התוס' (ריש שבת) אע"פ שבודאי אסור מדרבנן, א"כ יש לצדד להשיטות דפסיק רישא בדרבנן מותר כשאינו מתכוין סתם, כמבואר במג"א ובפוסקים (או"ח סי' שיד). וכל זה מדובר באופן שהכניסה היה לצורך חולה, או ביקור חולים כהלכה. עכ"ל.

בסברתו הרחיבו בקובץ הישר והטוב (קובץ כא), אחרי שביירו את המציאות היטב עם טכנאים ומומחים בכירים, ויוצא מדבריהם שעיקר הסברא שחידש השבט הלוי הוא, שאין זה מוגדר מעשה שלו, ולכן מותר כל סוגי המצלמות שהמצלמה הוא כמו עין של אדם שאין המציאות הנראית שותפה לראיתה. בשונה מקרני לייזר של מעלית או דלת אוטמטית שם נוצר סגירת מעגל על ידי פעולת האדם, משא"כ במצלמה הוא מצלם כל הזמן, והרי זה דומה לאדם שיושב ומצייר במכחול את האדם שעובר על ידו או גוי שעומד ומחליט לצלם את היהודי שהולך לבית כנסת, שם ודאי אין כאן מלאכה. וכי בגלל שגוי יחליט לצלם יהודי בשבת הוא יצטרך לעמוד 'דום'. אכן הרב ואזנר מגביל את דבריו, שכל ההיתר כאשר אינו מעוניין שיראו אותו אבל אם מתכוון להצטלם אסור.

9. החילוק בין שבת למזיק

אולם מדגיש הגר"ר אברהם דרברמדיקר שליט"א, שכל זה הוא רק לגבי שבת שמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל לגבי מזיק לא נאמרו גדרים אלו, כפי שהאריך בספרו על כך. ובמזיק יש גדרים ברורים המחלקים אם זה ודאי או לא. אבל בשבת זה גדרים של 'מלאכת מחשבת' ומעשה שלו. ובלומדעס' החילוק הוא שבמזיק החסרון של חבירו הוא סיבת האיסור, וכל שנעשה בודאות מכוחו חייב. אבל בשבת אין איסור שיתבשל ממילא אוכל בשבת, אלא יש דין שביתה על הגברא, שהוא אסור לו לבשל, והוא צריך לשבות ממלאכה, ולכן תלוי באופן הפעולה האלקטרונית, והליכה לפני מצלמה שמבחינה אלקטרונית ודיגטלית הוא לא חלק מהמעשה הנפעל התיר הרב ואזנר כלפי מלאכת שבת. למרות כל זאת בפעולות בשלט רחוק שם זה מלאכה גמורה כפי שהאריך במאמרו (הובא בקובץ 'עטרת שלמה' חלק ג' עמוד קטז). וכן כתוב בארחות שבת (פרק כו סעיף כה) כלפי מערכות המופעלות על ידי עין אלקטרונית, או גלאים מסוגים שונים, דינם כמופעל בידים על ידי האדם הגורם להפעלתם, ואין זה בגדר גרמא.

בישול בחמה - ויש להוסיף שאע"ג שבעלמא כל מלאכה שהיא שלא כדרך אסור לפחות מדרבנן, כאן מותר לגמרי. וכמו שמצינו כלפי המבשל בחמה שמפורש בגמ' ונפסק בשו"ע שמותר לכתחילה. ופירש רש"י הטעם משום שאין דרך בישול בכך. ומקשין העולם הרי כל מלאכה שעושה אותה שלא כדרך, נאסר מדרבנן, ומדוע כאן מותר לכתחילה? ותירץ האבני נזר, שהשמש מהלך לדרכו כדכתיב במזמור 'השמים מספרים' (תהלים פרק יט) והוא פָּחַתָּן יֵצֵא מִפִּתּוֹ יָשִׁישׁ כְּגִבּוֹר לְרוּץ אֲרָח: ולכן אינו מעשה בישול כלל. כעין סברא זו אפשר לומר על האדם הצועד ברחוב, שאין כאן מעשה כתיבה כלל (מ.ד.ל.).

10. עוד סברות להיתר

צילום תמידי: המצלמה מצלמת כל הזמן ואין הבדל מצד פעולת הצילום, וגם אם לא ילך המכונה תצלם, אלא שאם הולך, המכונה מצלמת אותו, ואם לא ילך, המכונה תצלם אדם או חפץ אחר, הרי שמה שהולך אינו עושה שום פעולה, ואין כאן מלאכת שבת כלל (ה.י.). סמך לזה במשנה ברורה (שב, נה) בנוגע לכביסה המונחת בדלי מלא מים, שמותר ליטול ידים, שהרי גם אם לא יכניס מים חדשים, יכבס. ואף על פי שכעת מתכבס על ידי מים שהוא שופך, מכל מקום אין זה איסור. אכן סברא זו אינה קיימת כלפי סוג המצלמות שאם אין תנועה אין אגירה במחשב של התמונות ורק אם יש תנועה זה מפעיל חיישן מסוים שגורם לאגור במחשב (י.ט.), נמצא שאז הוא כן מפעיל איזה שהוא מעגל חשמלי.

שינוי מתח: יש דנים אולי השינוי מתח, שיש במערכת הצילום נחשב מלאכה. אכן דעת הג"ר אשר ויס שליט"א שזה ודאי מה שיש שינוי בזרם או מתח חשמלי על-ידי ההליכה לפני המצלמה, אין בכך איסור כיון שאין פתיחת וסגירת מעגל חשמלי. בנוגע לסברא זו, ראה באריכות בדברי הרב יצחק הלפרין שליט"א (ישורון יא, עמ' תשכא).

עוד סברא להתיר נאמרה ע"פ דברי האבני נזר (או"ח סימן קצד) בביאור ההיתר לסגור דלת כשצבי נמצא בבית, כל שאין כוונתו לצידת הצבי אלא לשמירת הבית, ותוכן דבריו הוא שאע"פ שנקרא מלאכת מחשבת לעניין שבת, אינו חייב אלא בכוונה, כיון שאינו אלא גרמא. וא"כ גם אי נימא שיש כאן מלאכת מחשבת, הרי שכל שאינו מכוון להצטלם אין איסור בדבר.

והנה הרי דעת התרומת הדשן שהביא המגן-אברהם (שיד, ה) שפסיק רישא בדרבנן מותר, ואע"פ שהפוסקים חלקו בזה (ראה מגן אברהם שם), אבל כיון שיש כמה צירופים במקרה דנן, יתכן להתיר. חלק ניכר מהדברים הם מתוך מאמרו של הרב עובדיה יוסף טולידנו שליט"א שבירר היטב את כל העניין. ❖

הערות מבני החבורה

מי גונב את הקוגל בשבת ???

בקובץ ווי העמודים (שבט תשע"ו מספר 26 עמוד נב) מופיע השאלה, שהובאה לפני הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א.

שאלה: מידי שבת בשבתו אנו מתפללים במנין ותיקין, ולאחר התפילה יש לנו שיעור של שעה וחצי בגמרא והלכה. כדי שנוכל ללמוד רעננים בשיעור, מתקיים מיד לאחר התפילה קידוש בבית הכנסת, עם עוגות וקוגל אטריות, כאשר הקוגל מונח על פלטה חשמלית כל השבת.

לאחרונה אנו מגיעים בשבת בבוקר לקידוש, ורואים שחסר כמות נכדת של קוגל, מסתבר שיש אינשי דלא מעלי, שנכנסים בליל שבת לבית הכנסת ואוכלים כמות ניכרת מהקוגל שהכנו לצורך הקידוש. עלה בדעתנו להתקין מצלמה בבית הכנסת, ולכוון אותה שתפעל רק בשעה שאין בה מתפללים, וכמובן שתכבה בשעות שהמתפללים מתחילים להגיע לתפילה, ובעזרת השם, נוכל לתפוס את הגנבים בעזרת המצלמה.

השאלה האם מותר לעשות כן, שמצד אחד אנו מכשילים את הגנבים כשהם עוברים ליד המצלמה, הם כאילו מנציחים את עצמם על המסך, אך מצד שני, הרי הגנבים לא יודעים על קיום המצלמה, ואם כן כשהם נכנסים לבית הכנסת כאשר המצלמה פועלת דינם רק כמתעסק, ואינם עוברים על איסור, ואם כן אולי מותר להתקין את המצלמה?

תשובה: לכאורה מותר, וכמו שאמר מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, ומרן בעל השבט הלוי, ומרן הגר"נ קרליץ שליט"א (הובא באורחות שבת פרק כו הערה מד), שההולך ברחוב ויודע שבעברו ליד בנין מסוים ידלק אור, אין בזה איסור, והטעם כיון שהאדם אינו מעוניין באור הזה כלל, ואין לו קשר ישיר למלאכה, אלא היא נדלקת בריחוק ממנו, ואין כאן תועלת המיוחסת אליו, אין זה מלאכת מחשבת, שאטו אם יהיה לוויין בשמים המצלם מי שהולך בארץ, נימא שיאסר לילך אם ידוע שתמונתו נרשמת עכשיו במצלמת הלוויין, ופשוט שאין בזה איסור, כיון דאין לאדם שום קשר למלאכה הזו, והיא נפעלת בריחוק ממנו, ואין לו תועלת ממנה, אין זו מלאכת מחשבת כלל.

אמנם נראה שאף שאין איסור לעבור, אבל בכל זאת אין זה כבוד לשבת להתקין מצלמה שתצלם את העוברים ושבים, ובפרט שכל מטרת ההתקנה היא 'לצורך שבת', ואין הקוגל כל כך חשוב שבשביל זה צריך להתקין מצלמה, אך העצה היא, לכתוב שלט שהמקום מצולם, וזה מותר, ובה כבד די להרתיע את הגנבים.

עד כאן תשובת הגר"י זילברשטיין שליט"א.

הלעיטהו לרשע וימות

שאלה: העירו (י.מ.ג.) אולי נוכל לומר הלעיטהו לרשע וימות על גנב זה, כעין המבואר בגמ' בב"ק (דף סט.), ומותר להכשיל אותו כי זה בעיה שלו. או דלמא לא שייך עליו הלעיטהו לרשע וימות, כי בסך הכל גנב זה רעב וחפץ לענג את השבת בחתיכת קוגל חמה, ויש לו הוראת היתר שבכל מקרה יישאר מספיק לשיעור של הבוקר, וגם שהקוגל נתרם לטובת באי ביהמ"ד וגם הוא בתוכם.

תשובה: עיין בחשוקי חמד (בבא קמא, דף סט ע"א) שהסיק שבגנב סתם לא אמרינן הלעיטהו לרשע, כי כבר שלמה המלך אמר (משלי פרק ו, ל) לא יבזזו לגנב פי יגנוב למלא נפשו פי ירעב: ורק באופן שהגנב התעלל בגנב להכעיס עד כדי פיקוח נפש. רק אז מתיר הגר"י זילברשטיין שליט"א להכניס לו רעל בכריך (ווי העמודים). ❖

'צואה הפס'

לתרומות, הצרות, והארות. נ"י: 052-7687405 | פקס: 202-6507823
להצלת החורט ופני ביתו שליט"א - בקריות דפסא ונהרא מצליא, אק טוב וחסד כל הימים.